



ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΟΥ Β. Α. ΜΟΤΣΑΡΤ



« Φίγκαρο! Φίγκαρο!» φωνάζει ο κόσμος με μία φωνή, και κάτω από τα χαρούμενα χέρια του συνθέτη, ξεπηδούν τα θέματα της όπερας, και διασταυρώνονται σαν άστραφτερές σαϊτίες.

Νά και μερικές χαριτωμένες σπιτικές εικόνες: Ένω όλη ή πόλη δέν τραγουδάει, δέν παίζει και δέ σφυρίζει όλλο από τό **Φίγκαρο**, βλέπουμε σ' έναν κήπο, κάτω από μιá άναδεντράδα, αυτόν τόν άνθρωπάκο καθισμένο μπροστά σ' ένα χωριάτικο τραπέζι. Κοντά σ' αυτόν, μερικοί πρόσχαροι φίλοι του παίζουν μιá παρτίδα τσουνια. Πότε-πότε σηκώνεται, ρίχνει με τή σειρά του τή μπάλα, και ξανακάθεται, Είναι ο Μότσαρτ τήν ώρα που γράφει τόν **Ντόν Ζουάν**.

Ή Κωνσταντσα θέλησε νά τόν συνοδέψει στήν Πράγα. Τόν προσέχει, και τόν περιβάλλει μ' ένα σωρό περιποιήσεις, σά νά ταν κανένα άπρόσεχτο κι άξέβγαλτο στή ζωή παιδάκι. Αύριο, 24 Όκτωβρίου, ο **Ντόν Ζουάν** πρόκειται νά παιχτεί για πρώτη φορά, κι ή **ούβερτούρα** δέν είναι έτοιμη ακόμα. Μόλις βράδιασε, ο Μότσαρτ κάθεται στο γραφείο του, και δίπλα του ή Κωνσταντσα. Για νά ξαγρυπνήσει, και για νά τόν βοηθήσει στή λεπτή του αυτή προσπάθεια, τήν παρακαλεί νά του φτιάσει ένα πόντσι και νά του διηγιέται Ιστορίες. Κι αυτή μιλάει, του λέει παλιούς θρύλους και μαγικά παραμύθια, και, όσο προχωράει ή νύχτα, ή έξαιρετη αυτή συμφωνία, παίρνει ζωή και ξετυλίγεται, έμψυχωμένη από τήν πνοή τής φωνής τής Κωνσταντσας.

Άγαπημένη κι άγνή ζωή! κι όμως τή συκοφάντησαν. Γιατί σ' αυτές τīs ήμερες μέρες, τοποθετούν τά ύποθετικά έρωτικά παραστρατήματα του Μότσαρτ, ένω αυτός, μιá βδομάδα σχεδόν μετά τήν πρεμιέρα του **Ντόν Ζουάν**, έγραφε στο φίλο του τόν κόμητα ντε Ζακέν: «Δέν πεισθήκατε λοιπόν όλο και περισσότερο από τīs μικρές μου διδασχές; Ή ευχαρίστηση που δίνει ένας άστατος και καπριτσιόζικος έρωτας, δέν απέχει τόσο μακριά, όσο κι ο ουρανός, από τήν ευτυχία, που δίνει ένας ελικρινής και λογικός έρωτας;»

Τό δ,τι έκαμε ή Πράγα για τό Μότσαρτ, ή Βιέννη τό κατάστρεψε άμέσως μόλις αυτός ξαναγύρισε εκεί. Ή αυστριακή πρωτεύουσα είχε αρχίσει νά του χαμογελάει. Άπ' τό 1782 ως τό 1788, ο Μότσαρτ είχε μερικούς λόγους νά έλπίζει. Ένα άνακάτωμα από χαρές και θλίψεις μπέρδευε τή ζωή του. Άπόχτησε τρία παιδιά, από τά όποια ένα μόνο, ο Κάρολος, ήταν γραφτό νά ζήσει (τό τέταρτο και τελευταίο, ο Βόλφγκανγκ Άμεδαίος, γεννήθηκε τό 1791, λίγους μήνες πριν πεθάνει ο πατέρας του). Ο γέρο-Μότσαρτ πέθανε άπότομα, όχι βέβαια χωρίς νά γνωρίσει τή γυναίκα του γιου του, σίγουρα όμως χωρίς νά τήν αγαπήσει. Κι ίσως χωρίς ν' άποδώσει και σ' αυτόν ακόμα τό γιό του, όλην τήν τρυφερότητα που του χρωστούσε.

Όμως ή φήμη του Μότσαρτ όλο και μεγάλωνε. Μόλις κατάφερνε

νά τὰ βγάξει πέρα μὲ τίς δουλιές του. Τὸ 1784, γράφει: «Ὅλο μου τὸ πρωτὶ εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς μαθητές μου, καὶ παίζω σχεδὸν κάθε βράδι.» Τὰ ἔργα του ἐπίσης παιζόταν πολὺ, ἀκόμα κι ὅταν παιζόταν ἔργα ἀντιπάλων του. Πολλές φορές μάλιστα, πολλοὶ τὸν παρακαλοῦσαν γὰ βάλλει μέσα σ' ἑαερές τους δυὸ ἢ τρία κομμάτια δικῆς του ἐμπνευσης, ποὺ πάντα τραβοῦσαν τὰ πιὸ θερμὰ χειροκροτήματα τοῦ κοινοῦ. Τοῦ κάκου οἱ ἔχθροί του ἐπνιξαν τὸ θόρυβο τοῦ θριάμβου τῶν **Γάμων τοῦ Φίγκαρο**· ἢ ὅπερα αὐτῆ, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, θριάμβεψε. Ὁ Χάυντν, ποὺ ὁ Μότσαρτ τοῦ ἀφιέρωσε ἕξη θαμάσια κουαρτέττα του, χαιρέτησε δημόσια στὸ πρόσωπο τοῦ ἀφιερωτῆ, τὸ μεγαλύτερο συνθέτη ἀπ' ὄσους γνώρισε. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ γελοῦσαν, τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν, στὸ ταπεινὸ σπιτικὸ τοῦ χαριτωμένου κι ἐρωτευμένου αὐτοῦ ζευγαριοῦ. Σ' ἕνα γράμμα του, τοῦ 1783, ὁ Μότσαρτ ζητάει ἀπὸ τὸν πατέρα του νὰ τοῦ στείλει γρήγορα ἕνα κοστοῦμι ἀρλεκίνου. Μιὰ ἄλλη φορὰ μιλάει γιὰ μιὰ παντομίμα, ποὺ παίχτηκε σπῆτι τους, ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, καὶ ποὺ αὐτὸς εἶχε γράψει ὄχι μόνον τὴ μουσικὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ σενάριο.

Λίγα χρόνια ἀργότερα, μιὰ χειμωνιάτικη μέρα, ἕνας φίλος τοῦ Βόλφγκανγκ καὶ τῆς Κωνσταντίας, μπαίνοντας στὴν κάμαρά τους, θὰ τοὺς βρεῖ νὰ χορεύουν ἀκόμα· μὰ αὐτὴν τὴ φορὰ χορεύουν γιὰ νὰ ζεσταθοῦν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν λεφτὰ γιὰ ν' ἀγοράσουν ξύλα. Τί συνέβει λοιπόν; Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ὕστατης ἀποκαρδίωσης καὶ τῆς ἔσχατης πενίας. Τὸ 1788, ὁ **Ντὸν Ζουάν** εἶχε μιὰ μετριώτατη ἐπιτυχία. Ὁ Μότσαρτ γιὰ νὰ ἐπιβλέπει τίς δοκιμές τοῦ ἔργου του αὐτοῦ, ἀναγκάστηκε νὰ παρατήσῃ τὰ περισσότερα μαθημάτα του. Μετὰ ὅμως χρειάστηκε ν' ἀρχίσει πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐνας ἀπ' τοὺς πιὸ ἀφοσιωμένους φίλους του, ὁ κόμης Λιχνόφσκυ, ἔφυγε μαζί του γιὰ τὴν Πράγα, τὴ Δρέσδη, τὴ Λειψία, καὶ τὸ Βερολίνο. Στὴ Λειψία, ὁ Μότσαρτ βυθίστηκε στὴ μελέτῃ τῶν χειρογράφων τοῦ Μπάχ. «Ἐπὶ τέλος, φώναξε, ἐδῶ βρῖσκω κάτι γιὰ νὰ μάθω.» Πουθενὰ ὅμως δὲ βρῆκε κάτι νὰ κερδίσει. Κι ὅμως ὁ βασιλιάς τῆς Πρωσίας τοῦ ἔκαμε πολὺ συμφερτικὲς προσφορές. Μὰ ὁ Μότσαρτ δὲν τίς δέχτηκε, γιὰ νὰ γυρίσει καὶ νὰ ἀναλάβῃ πάλι στὴν αὐτοκρατορικὴ Αὐλὴ μιὰ θέση, ποὺ οἱ ἀπαδοχὲς ποὺ τοῦ ἔδινε δὲν τοῦ ἐπαρκοῦσαν γιὰ νὰ ζῆσει. Ἡ τοιγκουνιά τοῦ ἀφέντη του ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἀναγκάσει ν' ἀπιστήσῃ στὴν πατρίδα του.

Τὸ Γεννάρη τοῦ 1790, δίνει τὴν ὁπερά του *Così fan tutte* («Ἔτσι κάνουν ὄλες»), μὰ ὁ θάνατος τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς κόβει τὴν ἐπιτυχία ποὺ εἶχε. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς στέψης τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Που, μεγάλες γιορτές, ἴσως καὶ μουσικὲς, προετοιμάζονται στὴ Φραγκφούρτη. Βιάζεται νὰ πάει ἐκεῖ, καί, γιὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ λεφτὰ ποὺ τοῦ χρειάζονται, ἀναγκάζεται νὰ ἐνεχυριάσῃ τ' ἀσημικά του. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀνησυχία τὸν σαρακοτρῶει, κι ἡ ἀνάγκη τὸν πιέζει. Χάνει τὸ κάθε τί, κι ὄλα τοῦ λεί-

πουν. Στην απόγνωσή του, πού ὄλο καὶ μεγαλώνει, γιὰ νὰ ζήσει, κυριο-  
λεχτικά, καὶ μόνο γιὰ νὰ ζήσει, καὶ σέ ποιόν — προπάντων στοὺς τοκο-  
γλύφους—δὲν ἔτρεξε γιὰ νὰ οικονομήσει λίγα λεφτά! Βρέθηκαν στὰ χαρ-  
τιά του προσχέδια τραγικῶν παρακλήσεων. Λίγους μῆνες πρὶν πεθάνει,  
ρίχνει αὐτὴν τὴν ἐπίκληση, γιομάτῃ ἀπελπισία: «Τώρα ἔχω δυὸ μαθη-  
τές.... Μὰ ἤθελα τὰ φτάσω τοὺς ὀχτώ. Διαδώστε παντοῦ τὴν εἰδηση ὅτι  
παραδίδω μαθήματα.» Τὰ γράμματα πού στέλνε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στοὺς  
φίλους του καὶ στοὺς εὐεργέτες του, εἶναι γιομάτα σπαραγμό. Δὲν κάνει  
λόγο σ' αὐτὰ παρὰ μόνο γιὰ χρήματα. Ὅμως τὰ γράμματα πού στέρνει  
στὴ γυναῖκα του εἶναι ἀξιολάτρευτα. Δὲ μιλοῦν παρὰ μόνο γιὰ ἔρωτα:  
«Λατρευτὴ μου γυναικούλα, τῆς γράφει ἀπὸ τὴ Δρέσδη, (Ἰανουαρίου τοῦ  
1789), ἂν ἤθελα νὰ σοῦ διηγηθῶ τὸ τί κάνω μὲ τὸ ἀγαπημένο μου πορ-  
τραῖτο σου, θὰ γελοῦσες πολὺ συχνά. Νά, παραδειγματός χάρη, ὅταν τὸ  
βγάξω ἀπὸ τὴ φυλακῆς του, τοῦ λέω: «Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογεῖ, μικρούλα  
μου Κωνσταντσα!... Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογεῖ, κατεργαρούλα.... Θεότρελλο  
κεφαλάκι....» Κι ὕστερα, ὅταν τὸ ξαναβάζω στὴ θέση του, τὸ γλυστράω  
σιγά-σιγά λέγοντάς του διαρκῶς: «Ἐμπρός.... ἔμπρός....» μὰ μὲ τὴν ἰδι-  
αίτερη ἐκείνη ἐκφραστικὴ δύναμη, πού γυρεῖ αὐτὴ ἡ λέξη πού λείε τόσα  
πράγματα.... Καὶ γιὰ νὰ τελειώνω, λέω γρήγορα-γρήγορα: «Καλὴ νύχτα,  
μικρὴ μου ποντικίνα, κι ὕπνον ἑλαφρό.» Μοῦ φαίνεται πῶς ἔδω πέρα  
γράφω κατὰ πολὺ ἡλίθιο (τουλάχιστο γιὰ τὸν κόσμο), μὰ, γιὰ μᾶς, πού  
ἀγαπιώμαστε τόσο τρυφερά, δὲν εἶναι τόσο ἡλίθιο.»

Τρεῖς μέρες ἀργότερα, τῆς ξαναγράφει, πάλι ἀπὸ τὴ Δρέσδη: «Βρή-  
κα ἕνα γράμμα σου, πού τὸ περίμενα ἔδω καὶ τόσον καιρό, καὶ μὲ τόσο  
φλογερὴ λαχτάρα, ὦ, ἐσὺ ἡ πιὸ ἀξιολάτρευτη κι ἡ πιὸ καλὴ.... Ἔμεινα  
κάμποση ὥρα στὴν κάμαρά μου, γιατί δὲ μπορούσα νὰ χορτάσω διαβά-  
ζοντάς το καὶ φιλώντας το.»

Τέλος, τῆς 23 Μαΐου, γράφει ἀπὸ τὸ Βερολίνο: «Λατρευτὴ μου γυ-  
ναικούλα, σὸ γυρισμὸ μου πρέπει νὰ χαρεῖς περισσότερο πού θὰ μὲ ξαναῖ-  
δεῖς, παρὰ γιὰ τὰ λεφτά πού θὰ σοῦ φέρω.» Καὶ γιὰ τελευταία φορὰ  
ἐπιστρέφει γιομάτος ἀπὸ ἔρωτα, μὰ, ἀλίμονο μ' ἐλάχιστα χρήματα.

«Liebe, Liebe. Liebe, ist die Seele des Genius.» (Ἀγάπη, ἀγάπη,  
ἀγάπη, εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς μεγαλοφυΐας:» Ἕνας φίλος τοῦ Μότσαρτ εἶχε  
πολὺ δίκιο γράφοντας αὐτὰ τὰ λόγια σὸ λεύκωμα τοῦ συνθέτη. Ἡ ψυχὴ  
τῆς μεγαλοφυΐας του ἦταν ἡ ἀγάπη. Μήπως δὲν ἦταν ἀπὸ καλωσύνη κι ἀπὸ  
εὐσπλαχνία, πού ὁ Μότσαρτ σύνθεσε τὸ **Μαγεμμένο αὐλὸ** (Die Zauber-  
flöte), πᾶνω σὸ λιμπρέττο, καὶ γιὰ τὸ θέατρο (ἕνα ὑπαίθριο θέατρο)  
ἐνὸς παλιοῦ του συντρόφου, πού κινδύνευε νὰ χρεωκοπήσει, τοῦ κατα-  
πληχτικοῦ αὐτοῦ Σικανέντερ, πού, ἀπὸ πλανόδιος θεατρίνος, ἐγίνε ἱμπε-  
σάριος καὶ ποιητής; Μ' ἄς προχωρήσουμε περισσότερο. Κάτου ἀπὸ τὴ διπλῆ  
ῶψη μᾶς ὀπερέττας ἀρκετὰ γελοίας κι ἐνὸς θεατρικοῦ ὑπαινιγμοῦ τῶν

τεκτονικῶν θεσμῶν—καθὼς ξέρουμε ὁ Μότσαρτ ἦταν μέλος τῆς τεκτονικῆς Στοᾶς—τί ὑπάρχει στὸ βάθος τοῦ **Μαγεμμένου αὐλοῦ**; Σ' ὀρισμένες σελίδες ὄλο μυστήριον τοῦ ἐλαφροῦ κι ὑποβλητικοῦ αὐτοῦ ἔργου, ποιά ἰδέα ἢ μᾶλλον ποιὸ ἰδεῶδες κρύβεται καὶ μαντεύεται, παρά αὐτὸ τῆς ὑποσχεμένης σ' ὄλους χαρᾶς καὶ τῆς παγκόσμιας ἀγάπης, ἰδεῶδες ποὺ θὰ τὸ ξαναἰδοῦμε ἀργότερα στὴν Ἐνάτη Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν;

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἀριστούργημα τοῦ Μότσαρτ, τοῦ πῆρε τὴν τελευταία του ἀνοιξη. Τὸ γραψε, ὅπως καὶ τὸ **Ντὸν Ζουάν**, στὸ ὑπαιθρον, στὸν κήπον τοῦ θεάτρου, ἢ σ' ἕνα μικρὸ κιδόκι ποὺ βρισκόνταν ἐκεῖ, καὶ ποὺ τὸ μετέφεραν ἀργότερα στὸ Σάλτσμπουργκ. Ἡ Κωνσταντσα, ἄρρωστη κ' ἔγκυος, ἦταν στὰ λουτρὰ τοῦ Μπάντεν, κοντὰ στὴ Βιέννη, ὅπου, στίς 26 Ἰουλίου 1791, ἔφερε στὸν κόσμον τὸ τελευταῖο της παιδί. Γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη τότε, ἀμφιβᾶλλουν γιὰ τὸ Μότσαρτ καὶ γιὰ τὴ σύζυγική του πίστη. Μὰ φαίνεται πὼς τὰ γράμματα ποὺ ἔστειλε ἐκεῖνον τὸν καιρὸ στὴ γυναίκα του, δίνουν τὴν ἀπάντησιν καὶ τὴν ἐγγύησιν γι αὐτὸν. Ποτὲ δὲν ἔγραψε πιὸ τρυφερὰς συζυγικὰς ἐπιστολὰς. Σ' αὐτὰς ἐκδηλώνεται ἡ πιὸ ἐρωτικὴ μοναξιά, ποὺ—ὅπως ὁ ἴδιος τὸ γράφει πρόσχαρον—μέσα σ' αὐτὴν φτερουγίζουν σμᾶρι τὰ φιλιὰ.

Ἡ εὐθυμία του ὅμως, ἂν ὄχι ἡ τρυφεράδα του αὐτὴ, ἦταν προσπορητή. Τσακισμένον ἀπὸ τὴ δουλιὰ καὶ τίς κάθε λογῆς στερήσεις, τὸ κορμὶ του λύγιζε κάτω ἀπὸ τὴν κούρασιν, κι ἡ ψυχὴ του κάτω ἀπὸ τὴ μελαγχολία. Πρέπει νὰ ξαναθυμίσουμε ἐδῶ τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνον περιστατικόν, ποὺ τοῦ τάραξε τὴ ζωὴ, κι ἔρριξε μιὰ φασματικὴ σκιά στοὺς τελευταίους μῆνες τῆς ὀλόφωτης, ὡς τότε, ζωῆς τοῦ Μότσαρτ. Δὲν ἦταν—καθὼς ἔγινε γνωστὸ—παρὰ μιὰ ἀπάτη ἢ ὑπόθεσιν αὐτῆς τῆς παραγγελίας μιᾶς **Νεκρώσιμης ἀκολουθίας** (Requiem), ποὺ ἔγινε κρυφὰ στὸ Μότσαρτ ἀπὸ ἕναν ξένον, ἐκ μέρους ἑνὸς ἀγνώστου. Ὁ Μότσαρτ ὅμως νόμισε ὅτι μάντεψε τὸ μυστήριον ποὺ ἔκρυβε αὐτῆ ἡ παραγγελία, καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ἦταν τὸ προμήνυμα τῆς θανάτου. Ἀπὸ τότε οἱ ἀπαισιόδοξες σκέψεις δὲν τὸν ἄφησαν ποτὲ πιά. Μόλις τέλειωσε τὸ **Μαγεμμένο αὐλό**, ἄρχισε τὴ σύνθεσιν τοῦ **Ρέκβιεμ**, τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποὺ τ' ὀνόμασε διαθήκην του κι ἐπικήδειο τραγούδι του, ὅταν ἡ πόλις τῆς Πράγας τοῦ ζήτησε, γιὰ τὴ στέψην τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Που, βασιλιᾶ τῆς Βοημίας, μιὰ ὄπερα ἐπίκαιρη: **La Clemenza di Tito**. Δέχτηκε. Τὴν ἡμέραν ὅμως τῆς ἀναχώρησός του, καθὼς ἐτοιμαζόταν ν' ἀνέβει στὴν ἀμαξα μὲ τὴ γυναίκα του, εἶδε νὰ παρουσιάζεται πάλιν ὁ σκοτεινὸμορφος ἐκεῖνος θεληματάρης, ζητώντας τὸ **Ρέκβιεμ** ποὺ παράγγειλε.

Μέσα σὲ δεκαοχτὸς μέρες γράφτηκε καὶ παίχτηκε τὸ **La Clemenza di Tito** (Σεπτέμβριος τοῦ 1791). Ὁ Μότσαρτ βιάστηκε τότε νὰ γυρίσῃ ἐπὶ τὴ Βιέννη, γιὰ νὰ ἐπιβλέψῃ τίς τελευταῖες δοκιμὰς τοῦ **Μαγεμμένου αὐλοῦ**, καὶ ν' ἀποτελειώσῃ τὴ σύνθεσιν τῆς μυστηριώδους καὶ ζοφερῆς

παραγγελίας, του **Ρέκβιεμ**. Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Σεπτέμβρη εἶδε τὴν τεράστια ἐπιτυχία τοῦ **Μαγεμμένου αὐλοῦ**. Μὰ ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ ἔφτασε πολὺ ἄργα.

Οὔτε ἡ δόξα, οὔτε τὸ χρῆμα μποροῦσαν πιά νὰ γλυτώσουν τὸ Μότσαρτ, ἢ νὰ τοῦ δώσουν κάποια χαρά. Ἐνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα του μιλλιέτα, γραμμένο τρεῖς μῆνες πρὶν πεθάνει, προδίνει τὴ θλίψη καὶ τὴν τρομάρα του: «Φίλτατε Κύριε. θὰ θελα ν' ἀκολουθήσω τὴ συμβουλή σας, μὰ πῶς νὰ τὰ καταφέρω; Τὰ χω χαμένα, εἶμαι τέλεια ἀποκαμωμένος, καὶ δὲ μπορῶ νὰ διώξω ἀπὸ τὰ μάτια μου τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ὄγνωστου. Τὸν βλέπω διαρκῶς, νὰ μὲ πιέζει, νὰ μὲ παρακαλεῖ καὶ νὰ μοῦ γυρεῦει ἀνυπόμονα τὴν ἐργασία μου. Ἐξακολουθῶ νὰ ἐργάζομαι, γιατί ἡ σύνθεση μὲ κουράζει λιγώτερο ἀπὸ τὸν ἀνάπαυση. Κι ἔπειτα, τίποτα πιά δὲ μὲ τρομάζει· νοιώθω κάτι ποῦ μὲ πείθει πῶς ἡ ὥρα μου σημαίνει. Κοντεύω νὰ πεθάνω. Σβήνω, πρὶν προφτάσω νὰ χαρῶ τὸ ταλέντο μου. Κι ὅμως ἡ ζωὴ ἦταν τόσο ὁμορφὴ! Ἡ καριέρα μου ἄρχιζε μὲ τόσο καλοὺς οἰωνοὺς! ... Μὰ δὲ μποροῦμε ν' ἀλλάξουμε τὴ μοίρα μας. Κανεὶς δὲν εἶναι σίγουρος γιὰ τίς μέρες του. Πρέπει νὰ παρηγορηθοῦμε! Θὰ γίνει τὸ θέλημα τῆς Θείας Πρόνοιας. Τελειῶνω τώρα τὸ ἐπικηδεῖο τραγούδι μου, γιατί δὲν πρέπει νὰ τ' ἀφήσω ἀτέλειωτο.»

Κατανάλωσε γι αὐτὸ (τὸ **Ρέκβιεμ**) τίς τελευταῖες του δυνάμεις, μὰ δὲν μπόρεσέ νὰ τὸ τελειώσει. Ἄν καὶ μέρα μὲ τὴ μέρα ὅλο κι ἔχανε τίς δυνάμεις του, ὅμως ἔβγαине ἀκόμα ἔξω, ἀκουμπώντας στὸ μπράτσο τῆς ἀγαπημένης του Κωνσταντίας. Πήγαινε καὶ καθόταν μαζί της σ' ἓνα παγκάκι στὸ Πράτερ, κι ἐκοίταζε τὸ φθινοπωρινὸ φυλλορόφημα. Ποῦ καὶ ποῦ, κυριεμμένος ἀπὸ ἀλλόκοτες ὑποψίες κι ἀπὸ ἀόριστους φόβους, μιλοῦσε γιὰ ἔγκλημα ἢ γιὰ δηλητήριο. Μετὰ ἔδειχνε πῶς ξανάβρισκε τὸ θάρρος του, κι ἔγραφε μιά καντάτα, Ὁ Ὕμνος τῆς φιλίας, γιὰ μιὰ μασονικὴ γιορτῆ, ἢ γυρεῦε μιὰ τελευταία μπουτίλια κρασί, ἀπὸ τὸν πιστὸ του φίλο, τὸν ξενοδόχο τοῦ Ἀσημένιου φιδιοῦ.

Γρήγορα ὅμως κρεββατώθηκε, καὶ τότε φάνηκαν τὰ χειρότερα συμπτώματα τῆς ἀρρώστιας του. Μὰ ἡ γλύκα κι ἡ χάρη του δὲν ἔλλαξαν καθόλου. Τὸ βράδυ τοῦ ἄρρεσε νὰ παρακολουθεῖ νοερά τὴν παράταση τοῦ **Μαγεμμένου αὐλοῦ**: «Τώρα, ἔλεγε, τελειώνει ἡ πρώτη πράξη ... Νὰ ἡ μεγάλη ἄρια τῆς **Βασίλισσας τῆς νύχτας**.»

Τὴν τελευταία μέρα τῆς ζωῆς του, βλέποντας νὰ μπαίνει ἡ κουνιάδα του Σοφία, τῆς εἶπε: «Καλὰ ἔκαμες κι ἤρθες, θὰ μείνεις ἐδῶ αὐτὴν τὴ νύχτα γιὰ νὰ μὲ δεῖς νὰ πεθαίνω. Ἐπειτα ποιὸς ἄλλος θὰ μποροῦσε νὰ βοηθήσει τὴν ἀγαπημένη μου Κωνσταντία;» Τὸ βράδυ τὸν ἔπιασε ἡ θανάσιμη κρίση. Οἱ κρῦες κομπρέσες, ποῦ τοῦ ἔβαλαν στὸ φλογισμένο του κεφάλι, τὸν ἔκαμαν νὰ χάσει τίς αἰσθήσεις του. Κατὰ τὴ μίαν, μετὰ τὰ μεσάνυχτα, καθὼς εἶπε ἡ κουνιάδα του, τὰ χεῖλή του ἀναδεύτηκαν γιὰ

τελευταία φορά, σὰ νὰ μαρκάριζαν μιὰ τυμπανοκρουσία· ὕστερα γύρισε τὸ κεφάλι πρὸς τὸν τοῖχο καὶ ξεψύχησε. Ἦταν ἡ 5η τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1791...» Ἀκόμη δὲν εἶχε συμπληρώσει τὰ τριαντάξη του χρόνια.

Ἡ κηδεῖα του ἦταν φτωχική. Ἄρρωστη ἀπὸ τὴ θλίψη της ἡ γυναῖκα του δὲ μπόρεσε νὰ τὴν παρακολουθήσει. Κι ἐπειδὴ χιόνιζε, οἱ φίλοι του συνόδευσαν γιὰ λίγο τὸ λείψανό του κι ὕστερα τὸ παράτησαν. Ἔτσι μπῆκε ἀσυνόδευτος ὁ Μότσαρτ στὸ κοιμητήριο, καὶ τὸ σῶμα του θάφτηκε στὸν κοινὸ τάφο τῶν φτωχῶν. Λίγες μέρες ἀργότερα, ἡ Κωνσταντσα πῆγε στὸ νεκροταφεῖο καὶ ρώτησε τὸ νεκροθάφτη ποῦ ἔθαψαν τὸν ἄντρα της. Αὐτὸς ὅμως τῆς ἀποκρίθηκε πῶς δὲν ἤξερε τίποτα γι' αὐτὸν τὸ νεκρὸ. Κι ἀπὸ τότε κανεὶς πιά δὲ μπόρεσε νὰ μάθει ποῦ θάπρεπε, νὰ λυγίσει τὰ γόνατα, αὐτὸς ποῦ θάθελε νὰ προσευχηθεῖ πάνω στὸν τάφο τοῦ Μότσαρτ.

«Schlaf ein, mein Prinzchen, schlaf ein! Κοιμήσου, Πριγκηπόπουλό μου, κοιμήσου!» Αὐτὴν τὴν ἐπωδὸ ἔχει ἕνα γλυκύτατο νανούρισμα τοῦ Μότσαρτ. Πάνω στὸ λείψανο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ συνθέτη, ἂν ἡ ἱερόσυλη μοίρα δὲν μᾶς τὸ εἶχε κλέψει, δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ εὐχηθοῦμε νὰ γραφεῖ ἄλλο ἐπιτάφιο. «Κοιμήσου, πριγκηπόπουλό μου, κοιμήσου!» Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις, καὶ προπάντων σ' αὐτὲς τὶς λίγες ὀλόγλυκες νότες, οἱ αἰῶνες θὰ μπορούσαν νὰ διαβάσουν τὴ χάρη καὶ τὴν εὐγένεια αὐτῆς τῆς μεγαλοφυΐας, τῆς τόσο νεανικῆς καὶ τόσο ἀγνῆς.

---